Набуття досвіду застосування інтегрованих форм і методів навчання в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи

Сінопальнікова Н.М.
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Анотації:

Теоретично обґрунтовано і експериментально перевірено, що одним із напрямків підготовки майбутніх вчителів до інтегрованої діяльності є набуття досвіду застосування інтегрованих форм організації навчання, який здійснюється у процесі спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності студентів і під час педагогічної практики. Цьому сприяло проведення спецкурсу «Інтегровані форми організації навчання у початковій школі» з використанням інтерактивних форм і методів навчання, виконання цільових завдань при проходженні педагогічної практики.

Синопальникова Н.Н. Обретение опыта использования интегрированных форм и методов обучения в процессе подготовки будущих учителей начальной школы. Теоретически обосновано и экспериментально проверено, что одним из направлений подготовки будущих учителей к интегрированной деятельности является приобретение опыта применения интегрированных форм организации обучения, которая осуществляется в процессе специально организованной учебно-познавательной деятельности студентов и во время педагогической практики. Этому способствовало проведение спецкурса «Интегрированные формы организации обучения в начальной школе» с использованием интерактивных форм и методов обучения, выполнения целевых заданий при прохождении педагогической практики.

Sinopalnikova N.N. Finding of experience of the use of computer-integrated forms and methods of teaching in the process of preparation of future teachers of initial school. Theoretically grounded and experimentally examined that one of the trends of future teachers training for the integrated activity is gaining experience in using the integrated organization forms of learning. It is realized in the process of specially organized student's learning and during their pedagogical practice. It was promoted by conducting the special course "The integrated forms of learning organization in primary school" with the use of interactive forms and methods of learning, fulfilling the aimed tasks while passing pedagogical practice.

Ключові слова:

досвід, інтегрована діяльність, інтегровані форми, інтерактивне навчання, педагогічна практика.

опыт, интегрированная деятельность, интегрированные формы, интерактивное обучение, педагогическая практика.

experience, integrated activity, integrated forms, interactive study, pedagogical practice.

Вступ.

Підготовка кваліфікованого вчителя початкової школи, здатного забезпечити гармонійний розвиток дитини, формувати базові вміння навчально-пізнавальної діяльності школярів закладаючи тим самим міцний фундамент для подальшого їхнього навчання й виховання є одним із пріоритетних напрямків вищої педагогічної освіти.

Важливе місце в цьому процесі мають питання підготовленості майбутніх учителів початкової школи до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу. Ефективність підготовки майбутніх вчителів початкових класів до інтегрованої діяльності значною мірою залежить від набуття в процесі навчання досвіду застосування інтегрованих форм організації навчання.

Аналіз наукових джерел (Г.Балла, І.Беха, С.Гончаренка, В.Євдокимова, О.Іонової, В.Лозової, О.Пєхоти, І Прокопенка, О.Савченко, В.Семиченка, А.Старєвої, І.Якіманської) показав, що використання у процесі навчання власного досвіду людини, вважається найважливішим аспектом особистісно-орієнтованого підходу, його самобутності й самоцінності. Суб'єктний досвід в особистісно-орієнтованому навчанні виступає як системостворювальний фактор [10].

Під суб'єктним досвідом, розуміється особливе поєднання особистісних смислів, настанов, знань, умінь, навичок, що набуто людиною як у процесі навчання, так і всього життя і може виявлятися у разі необхідності в готовності діяти в певних ситуаціях. Саме суб'єктний досвід робить усіх людей різними, свідчить про унікальність, неповторність особистості [10].

© Сінопальнікова Н.М., 2010

Ми погоджуємося зі ствердженням А.Лукашенка, що досвід, виступаючи як сукупність знань, умінь, навичок, які набуті людиною як у процесі навчання, так і всього життя, є важливим джерелом знань, тобто заснованим на практиці чуттєво-емперичним пізнанням дійсності (у більш вузькому сенсі досвід – це прийом навчання або наукове спостереження) [6].

Аналіз довідникової літератури (енциклопедій з філософії, психології, педагогіки, тлумачних словників тощо) свідчить, що категорія «досвід» немає однозначного визначення. До її тлумачення існують різні підходи.

Робота виконана за планом НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета статті: розкрити шляхи набуття майбутніми вчителями початкової школи досвіду застосування інтегрованих форм і методів навчання.

Результати дослідження.

Набуття студентами досвіду застосування інтегрованих форм організації навчання як умова успішності підготовки майбутнього вчителя до діяльності інтегрованого характеру орієнтує навчальний процес не на механістичне запам'ятовування навчальної інформації, а на розвиток здатності студента осмислювати, інтерпретувати, трансформувати свій особистісний досвід. Це вимагає спеціально організованої діяльності, яку, на нашу думку, можна організувати у процесі вивчення спецкурсу «Інтегровані форми організації навчання в початковій школі», який включає наступні питання: інтеграційні процеси як соціально-педагогічна проблема; технологічний аспект процесу інтеграції; інтеграційні процеси у початковій школі; інтегровані форми

організації навчання у початковій школі; інтегрований урок: як його підготувати і провести.

Спецкурс дозволяє ознайомити студентів із теоретичними питаннями щодо інтеграційних процесів у початковій школі та набути досвід застосування інтегрованих форм організації навчального процесу.

Оскільки, студенти не мають достатнього досвіду організації інтегрованих форм навчання молодших школярів, тому в процесі їх підготовки необхідно надавати можливість набувати власний й асимілювати чужий досвід організації інтегрованого навчання. З цією митою нами використовувалися інтегровані форми навчання, а саме: міжпредметні комплексні семінари «Психолого-педагогічна та методична підготовка до проведення уроку в початковій школі», «Психолого-педагогічний і методичний аналіз й самоаналіз уроків», інтегровані навчальні дні (проведення в одній групі впродовж навчального дня декількох занять, присвячених розкриттю загальної проблеми), інтегровані факультативні заняття (орієнтовані на поглиблене засвоєння предметних знань з комплексних проблем сучасної педагогіки та дидактики початкової школи). Під час їх проведення студенти, отримуючи певну інформацію, щодо проектування та організації інтегрованих форм навчання, мали можливість приймати чи не приймати чужі думки; уявляти себе організаторами інтегрованого навчання, порівнювати, співставляти свої можливості з діями вчителя. Усе це неодмінно сприяло набуттю певного досвіду організації інтегрованих форм навчання на когнітивному, особистісно-емоційному та рефлексивному рівнях.

Залучення особистісного досвіду студентів і набуття на цій основі нового досвіду вимагає також активізації колективної взаємодії (з іншими студентами, викладачем). Цьому сприяє, на думку І.Прокопенко використання інтерактивних форм і методів організації діяльності студентів, які відкривають для них можливості співробітництва з викладачем та одногрупниками, дозволяє набути досвіду педагогічно доцільного спілкування, сприяє досягненню студентами високих результатів засвоєння та формування умінь організації форм навчання у початковій школі [8].

Термін interact у перекладі з англійської мови де «inter» - взаємний і «act» - дія, означає взаємодію. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

На сучасному етапі дослідженням проблеми інтерактивного навчання займаються О.Пометун, Л.Пироженко, які вбачають сутність інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх його учасників. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють.

Ураховуючи відсутність у науковій літературі, будь-якої класифікації інтерактивних технологій навчання, О.Пометун та Л.Пироженко визначили їх умовну робочу класифікацію за формами навчання (моделями), в яких реалізуються інтерактивні технології. Вони розподілили їх на чотири групи залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності студентів:

- *інтерактивні технології кооперативного навчання;*
- *інтерактивні технології колективно-групового навчання;*
- *технології ситуативного моделювання;*
- *технології опрацювання дискусійних питань.*

Так, *кооперативна форма* навчальної діяльності учнів – це форма організації навчання в малих групах учнів об'єднаних спільною навчальною метою [7].

Колективно-групове навчання передбачає спільну фронтальну роботу всіх учнів. У ході такого навчання використовуються різні діалогічно-дискусійні методи: «Обговорення проблеми в загальному колі», «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Кожен учить кожного», «Джиг-со», «Case-метод» [7].

Ситуативне моделювання – це побудова навчального процесу за допомогою включення студентів у гру, яка забезпечує контроль виведення емоцій; надихає і допомагає розвивати творчу уяву; надає можливість учаснику гри самовизначатись, висловлювати свої думки; надає можливість зростанню навичок співробітництва в соціальному аспекті;.

Арсенал інтерактивних ігор великий, але найбільш поширеними з них є моделюючі, які розподіляються на ділові та рольові.

Ділову гру, як діалог на професійному рівні, в якому відбуваються зіткнення різних думок, позицій, взаємна критика гіпотез, їх обґрунтування й утвердження, що веде до появи нових знань й уявлень, визначає А.Капська [5].

Особливістю ділової гри є відтворення предметного і соціального змісту професійної діяльності, що досягається завдяки ігровому імітаційному моделюванню й розв'язанню професійно-орієнтованих ситуацій за умови доцільного поєднання індивідуальної та групової діяльності учасників [9].

На відміну від ділової гри в рольовій грі учасники не обговорюють ситуацію, а розігрують її. Як наголошує А.Гройсман, "завдяки використанню людиною рольових функцій, ігрове спілкування дозволяє їй адаптуватися до складного світу людей і речей, створює позитивний психологічний баланс між особистістю й суспільством. Рольова гра дає також можливість правильно орієнтуватися в екстремальних ситуаціях, сприяє виробленню навичок культури спілкування" [3].

Використання моделюючих ігор у професійній освіті майбутніх учителів початкової школи сприяє забезпеченню зв'язку теорії з практикою, дозволяючи студенту наблизити теоретичні знання до практичних умінь, емоційно відчути себе в ролі вчителя, прожити

деякий час в умовах, наближених до реальних.

Опрацювання *дискусійних питань* є важливим засобом пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання. За визначенням науковців [2; 3] дискусія це - широке публічне обговорення якогось спірного питання. Вона значною мірою сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми і все це повністю відповідає завданням сучасної школи.

Сучасна дидактика визнає велику освітню і виховну цінність дискусій. Вона вчить глибокому розумінню проблеми, самостійній позиції, оперуванню аргументами, критичному мисленню, зважати на думки інших, визнавати вдалі аргументи, краще розуміти іншого, сприяють уточненню власних переконань і формуванню власного погляду на світ.

Спираючись на вище сказане, під час проведення спецкурсу нами використовувалися такі види робіт:

- різні форми подання навчальної інформації, створення проблемних ситуацій, проведення дискусій («Чому інтегрований, а не традиційний урок?»), «синтезу думок» («Інтегроване навчання та розвиток особистості молодшого школяра»), «мозкових штурмів» («У чому полягає успіх учителя в організації інтегрованого навчання?»), «обговорення проблеми в загальному колі» («У чому я особисто бачу цінність інтеграції навчання?»), що дозволяло активізовувати творчий потенціал майбутнього вчителя, спонукало до актуалізації й осмислення його суб'єктного досвіду, сприяло сприйняттю досвіду інших у організації інтегрованого навчання молодших школярів;
- індивідуальне та групове розв'язання, моделювання й розігрування різноманітних педагогічних ситуацій і завдань (елементи діяльності вчителя з аналізу й конструювання інтегрованого змісту навчання, фрагменти організації роботи педагога з відбору засобів і видів навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, способи пред'явлення учням навчального змісту і конкретних завдань інтегрованого характеру, визначення наявних ресурсів інтегрованих форм навчання, пошуки оптимальних варіантів і визначення ймовірних наслідків їх використання). Це спонукало майбутнього вчителя до пошуку оптимальних моделей професійної діяльності та підвищувало результативність опанування ним уміннями і навичками, необхідними для ефективного застосування інтегрованих форм навчання в початковій школі;
- виконання комплексних проектів, орієнтованих на втілення у практику міждисциплінарних зв'язків навчальних дисциплін початкової школи, зокрема математики і природознавства («Квітковий годинник»), математики й фізичної культури («Геометрія та спорт»), природознавства і музики («Пори року»), природознавства й образотворчого мистецтва («Дитина та навколишній світ»), української мови та музики («Мова наша солов'їна»). Проектне навчання дозволяло наблизити навчальний процес до умов професійної діяльності майбутнього вчителя, надавало студентам можливість обміну досвідом й акумулюванню нового досвіду, сприяло взаємозбагаченню один одного.

Окрім вище зазначеної роботи, професійному вдосконаленню студентів сприяла також постановка й виконання цільових завдань на проходження всіх видів педагогічної практики.

Розглядаючи педагогічну практику як невід'ємну складову кожного з етапів формування видів і способів професійно педагогічної діяльності, В.П.Косирєв і О.А.Орчаков [4] визначають, що вона сприяє реалізації принципу наскрізного практичного навчання. Це дозволяє інтегрувати теорію та практику продовж процесу засвоєння професійної діяльності, а відтак набути особистісний досвід професійної діяльності вцілому й інтегрованої зокрема.

Описуючи новий науковий підхід до практики як до різнобічного, комплексного і складного процесу вправ з формування у студентів педагогічної вмілості, В.П.Горленко [1] визначає особливості формування педагогічних умінь і навичок саме в період практики: комплексний і цілісний характер (тобто в кожен період практики у студентів формується не одне вміння або навичка, а цілий їх комплекс); інтегрованість сукупності вмінь і навичок, що формуються (поступове доповнення, ускладнення і удосконалення умінь і навичок). Ці особливості ми враховували при розробці наступних цільових навчальних завдань: аналіз досвіду роботи вчителя-наставника зі застосування інтегрованих форм навчання молодших школярів, діагностика ефективності використання інтегрованих форм, розробка планів-конспектів і проведення інтегрованих уроків з різних шкільних дисциплін (зокрема «уроки серед природи», «заняття на екологічній стежці», уроки-спостереження тощо), планування й участь у проведенні інтегрованих днів (математичний день, день рідної мови або екологічних знань), організація фотовиставки «Інтегрований день у початкових класах», створення портфоліо «Мої інтегровані уроки», методичного кейсу «Банк інтегрованих завдань», конструювання активно-практичного проекту за певною тематикою та ін. Це націлювало майбутнього вчителя на конкретну роботу з апробації набутого досвіду використання інтегрованих форм організації навчання молодших школярів, орієнтації педагогічних практик на співвіднесення студентом педагогічно-професійної діяльності зі змістом особистісного досвіду застосування інтегрованих форм організації навчання.

Висновки.

Визначені шляхи дозволяють наблизити навчальний процес до конкретного середовища професійної діяльності, відкривають майбутньому вчителеві можливості актуалізувати свій досвід і ефективно сприймати досвід інших у проектуванні й здійсненні навчання молодших школярів. Усе це спонукає студента до самоспостереження й самовдосконалення, до оволодіння різноманітними професійними вміннями і навичками, а отже, сприяє формуванню практичної готовності майбутнього вчителя до застосування

інтегрованих форм організації навчання в початковій школі.

Подальшу перспективу вбачаємо в дослідженні підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інтегрованих організаційних форм навчання як науково обґрунтованої системи роботи зі студентами з першого по випускний курси.

Література

1. Деловая игра как метод социально-психологического тренинга / С.Е. Борисова // Вопросы психологии. – 1999. - № 4. – С. 52-57.
2. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання: навчальний посібник / Н.П. Волкова. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2004. – 52 с.
3. Гройсман А.П. Проблемы ролевой психологии / А.П. Гройсман. – М.: Наука, 1979. – 350 с. – (Психологические механизмы регуляции социального поведения).
4. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество / В.А. Кан-Калик, Н.Д. Никандров. – М.: Педагогика, 1990. – 140 с.
5. Капська А.Й. Гра як активний метод навчання студентів майстерності слова / А.Й. Капська // Рідна школа. – 1991. - № 10. – С.71-73.
6. Лукашенко А.О. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу: дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / А.О. Лукашенко. – Харків, 2006. – 235 с.
7. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник / О.І. Пометун, Л. Піроженко. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.
8. Прокопенко І.А. Формування професійно-менеджерської культури майбутнього вчителя дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / І.А. Прокопенко. – Харків, 2008. – 226 с.
9. Рудницька О. Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу / О. Рудницька // Початкова школа. – 2001. - № 5. – С. 40 – 43.
10. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И.С. Якиманская. – М.: Сентябрь, 1996. – 96 с.

Надійшла до редакції 23.03.2010р.
Сінопальнікова Наталія Миколаївна
sport2005@bk.ru